

3/2002

SAK:n esitykset valtion
talousarvioon vuodelle 2003
ja vuosien 2003 – 2006
määrärahakehyyksiin

4.3.2003

Lisätietoja:

Sinikka Näätsaari
puh. (09) 7721 442
SAK, PL 157
FIN-00531 Helsinki

Tilaukset:

SAK/postitus
puh. (09) 7721 344

SAK:n esitykset valtion talousarvioon vuodelle 2003 ja vuosien 2003 – 2006 määrärahaehyksiin

Sisällys:

1. Talouden näkymät, talous- ja finanssipolitiikka	3
2. Lähtökohtia verolinjauksille	4
2.1. Eri veromuotojen kehittämissinjoja	5
3. Työllisyys- ja työvoimapolitiikka	6
3.1. Aktiivisen työvoimapolitiikan voimavarat	6
3.2. Pitkäaikaistyöttömyyden vähentäminen	7
3.3. Maahanmuuttopolitiikka	7
3.4. Työhallinnon kehittäminen	8
4. Koulutuspolitiikka	8
4.1. Aikuisväestölle osaamisen nosto-ohjelma	8
4.2. Nuorten ammatillinen koulutus	9
4.3. Työttömien koulutusmahdollisuudet	9
4.4. Ammatilliseen lisäkoulutukseen uusi valtionosuusjärjestelmä	9
4.5. Tutkintotoimikuntien työn turvaaminen	10
4.6. Ammattikorkeakoulut	10
5. Työelämäkysymykset	10
5.1. Työsuojelupiirien resurssit	10
5.2. Ulkomaalaisten työntekijöiden työehdot	11
5.3. Työelämäohjelmat	11
5.4. Tasa-arvokysymykset	12
6. Julkiset palvelut ja hyvinvointiyhteiskunta	12
7. Sosiaaliturva	13
8. Elinkeinopolitiikka	13
8.1. Yleiset lähtökohdat	13
8.2. Valtiolla keskeinen rooli elinkeinopolitiikassa	14
8.3. Julkinen tutkimus- ja tuotekehitysrahoitus	14
8.4. Ilmastopimuksen toteuttaminen	15
8.5. Alueelliset elinkeinotuet	15
9. Aluekehitys, kuntaliitokset ja seutukuntayhteistyö	15
10. Liikenneväylät kuntoon	16
11. Asuntorakentaminen ja -rahoitus	17
12. Harmaa talous ja talousrikollisuus	17
13. Kehitysyhteistyö ja kansalaisjärjestöt	18

1. Talouden näkymät, talous- ja finanssipolitiikka

Maailmantalouden heikkenemistä seurasi Suomessa äkillinen suhdannelasku ja odottamaton taantuma, joka yllätti myös talousennusteiden laatijat. Vaikka taantumän syvimmän vaiheen katsotaan jo jääneen taakse, ja maan taloudessa nähdään uuden orastavan nousun merkkejä, tulevaan talouskehitykseen ja sen arviointiin sisältyy poikkeuksellisen paljon epävarmuutta ja riskejä.

Maailmantalous on edelleen epävarmassa tilassa ja herkkä kriiseille, jotka helposti leviävät maasta toiseen. Kansainväliseen talouteen sisältyvän suuren epävarmuuden vuoksi myös Suomen talouden nousuennusteisiin on syytä suhtautua varoen. Talouspolitiikassa onkin varauduttava myös odotettua heikomman talous- ja työllisyyskehityksen mahdollisuuteen.

Talous- ja yhteiskuntapolitiikassa, työmarkkinoiden toiminta mukaan lukien, on hyvä pyrkiä linjauksiin, jotka tuottavat kotimaan talouteen vakautta ja ennustettavuutta sekä yhteiskuntaan sosiaalista eheyttä.

Finanssipolitiikan tulee talouskasvun hidastuessa muuttua elvyttäväksi, kuten on tapahtumassakin. Valtion talouden rahoitusylijäämä supistuu. Ylijäämää ja verotuloja supistavat automaattisten suhdannetekijöiden lisäksi verokevennykset sekä tietyt jo päätetyt menonlisäykset. Finanssipolitiikka muuttuu tänä vuonna selvästi kasvua tukevaksi, jos ns. automaattisten vakauttajien annetaan toimia.

Pitkäjännitteinen ja riskejä välttävä finanssipolitiikka on talous- ja rahaliitossa entistä tärkeämpää. Kasvu- ja vakaussopimuksen mukainen tavoite on pitää julkisen talouden rahoitus rakenteellisesti tasapainossa tai ylijäämäisenä. Useista muista EU-maista poiketen Suomessa on saavutettu tämä tavoite ja julkisen talouden vakaus, kun menojen ja verotulojen kertymä lasketaan yli suhdannekierron eli yli nousu- ja laskukauden käsittävän jakson.

Tulevina vuosina on varauduttava muun muassa väestön ikääntymisen aiheuttamaan menojen kasvuun. Julkisen talouden tulojen supistumista puolestaan aiheuttaa ainakin alkoholi- ja tupakka- ja mahdollisesti myös autoveron tuottojen odotettavissa oleva vähentyminen.

Noususuhdanteessa julkisen talouden ylijäämästä osa tulee käyttää julkisen velan lyhentämiseen, mikä korkomenojen pienentyessä luo liikkumavaraa julkiseen talouteen mm. väestön ikääntymisestä aiheutuvien menopaineiden varalle. Osa ylijäämästä tulee käyttää myös talouden kasvuedellytyksiä vahvistavaan infrastruktuurin ja palvelujen kehittämiseen.

Tulevassa finanssipolitiikassa ei ole tilaa mittaviin verokevennyksiin. Työn ja erityisesti palkkatyön verotusta pitää silti maltillisesti keventää vaarantamatta sosiaaliturvan ja palvelujen rahoitusta. Veropohja tulee pitää laajana. Verotuksen painopistettä on siirrettävä työtuloista pääomatulojen, ympäristö-, kiinteistö- ja varallisuusverotuksen suuntaan. Tärkeintä on, kestäväksi arvioitun kevennyksien puitteissa, keventää pieni- ja keskituloisten palkansaajien verotusta, mikä tuottaa myös parhaat työllisyysvaikutukset.

Veronkierron, verovilpin ja verorikosten ehkäisyä ja paljastamista tulee tehostaa lisäämällä voimavaroja harmaan talouden ja talousrikosten torjuntaan sekä tehostamalla viranomaisyhteistyötä.

Verotus on optimoitava tasolle, joka mahdollistaa julkiset hyvinvointipalvelut ja sosiaaliturva-järjestelmän sekä tukee talouskasvua, työllisyysasteen nousua ja vakaata julkista taloutta.

2. Lähtökohtia verolinjauksille

Nykyisen hallituksen ohjelman tavoite 10 –11 miljardin markan verojen ja veroluonteisten maksujen alentumisesta on toteutumassa vuoden 2002 aikana. Seuraavassa tarkastellaan lähivuosien verolinjausten lähtökohtia.

Suomen veroaste on tänä vuonna arviolta 43,5 prosenttia, mikä on hyvin lähellä EU:n keski-tasoa etenkin, kun otetaan huomioon vertailuun vaikuttavat erot eri maiden järjestelmissä. Esimerkiksi verovähennykset alentavat veroastetta. Suomessa lapsivähennykset poistettiin verotuksesta vuonna 1994. Samalla lapsilisiä korotettiin. Toimenpiteiden seurauksena veroaste nousi merkittävästi, vaikka lapsiperheiden tuki säilyi lähes ennallaan. Veroastetta nostaa myös se, että monet tulonsiirrot ovat veronalaisia. Lisäksi Suomessa veroluontoiset työeläkevakuutusmaksut lasketaan mukaan veroasteeseen, muualla on enemmän ei-lakisääteisiä eläkevakuutuksia.

EU:n komission yritysverotutkimuksen mukaan Suomessa yritysten tosiasiallinen veroaste on yksi EU-maiden alimmista. Tutkimuksen mukaan yritysten tosiasiallinen verorasitus on ankarinta Portugalissa, Saksassa ja Ranskassa ja kevyintä Irlannissa, Suomessa ja Ruotsissa. Tutkimuksessa otettiin huomioon Saksan verouudistuksen vaikutus.

EU:n komissio nostaa esille sisämarkkinoiden veroesteitä. Esimerkiksi yhtiöveron hyvitysjärjestelmät suosivat kotimaisia sijoituksia suhteessa toisiin jäsenvaltioihin tehtäviin sijoituksiin. Komission mielestä veroesteitä olisi pyrittävä poistamaan.

Kansallinen liikkumavara verotuksessa on kaventumassa. Verojärjestelmät eivät yhtenäisty pelkästään EU:n päätösin, koska veroasioista päätettäessä edellytetään yksimielisyyttä. Verojärjestelmien läheneminen tapahtuu pitkälti markkinoiden paineessa kansallisin päätösin. Alkoholiverotus ja ehkä myös tupakkaverotus alenevat tuontirajoitusten muuttuessa vuonna 2004. Myös autoverotukseen kohdistuu alentamispaineita. EU:n laajentuminen saattaa lisätä haitallista verokilpailua.

Verotulojen suhdanneherkkyys on viime vuosina lisääntynyt. Erityisesti yhteisöjen tuloverot ja optioista maksetut tuloverot samoin kuin ansiotulojen verotuksen progressiivisuus aiheuttavat vero- ja maksukertymiin voimakasta vaihtelua. Suhdannenousun aikana verotulot kasvavat ja julkiset menot, kuten työttömyyspäivärahat, alenevat. Vastaavasti matalasuhdanteessa verotulot vähenevät ja julkiset menot kasvavat. Julkisen talouden tasapaino paranee hyvinä aikoina ja heikkenee huonoina. Tämä on toivottavaa, koska näin voidaan tasoittaa kotitalouksien tulovaihteluja siten, että kotitalouksilla on käytettävissä enemmän tuloja laskusuh-

danteessa ja vastaavasti vähemmän tuloja suhdannehuippujen aikana, kuin mitä niillä muuten olisi. Näin vero- ja tulonsiirtojärjestelmien suhdannevaihteluja ta-
soittavat vaikutukset toimivat automaattisina vakauttajina.

Ikääntymisestä aiheutuvat menopaineet saattavat kääntää veroasteen uudelleen nousuun 10 –15 vuoden kuluttua. Väestön ikääntyminen aiheuttaa paineita paitsi eläkkeiden rahoitukseen myös terveydenhuolto- ja pitkäaikaishoitomenoihin. Eläkkeiden rahoitukseen liittyviä paineita voidaan lieventää etukäteen lisäämällä työeläkerahastointia sekä yksityisen että julkisen sektorin työeläkejärjestelmissä. Työeläkemaksujen nousun ongelmia on lievitettävä alentamalla muuta työn vero-
tusta.

2.1. Eri veromuotojen kehittämislinoja

SAK:n tavoitteena on verotuksen painopisteen siirtäminen pääomatulojen, kiinteistövarallisuuden ja ympäristöverojen suuntaan. Veronkevennyksiä ei voida rahoittaa supistamalla kansalaisille tärkeitä julkisia palveluja tai sosiaalisia tulonsiirtoja.

Työllistymisen edistämiseksi palkkatulojen veronkevennyksiä suunnataan pieni- ja keskituloisille palkansaajille. Yhtenä mallina SAK on esittänyt kaavamaisista matkakuluvähennyksistä. Veronkevennykset ajoitetaan suhdannetilanteen mukaan. SAK yksilöi kantansa seuraavaan työmarkkinaratkaisuun liittyvistä veroratkaisuista valtuustonsa kevätkokouksen jälkeen.

SAK on jo aiemmin esittänyt yhtiöveron hyvitysjärjestelmän supistamista. Veropohjaa on laajennettava kehittämällä kiinteistöverotusta, ulottamalla se maa- ja metsätalousmaahan ja lisäämällä kuntien liikkumavaraa kiinteistövero-
prosenttien määräämisessä.

EU:n käynnistämä työvaltaisten palvelualueiden arvonlisäverokokeilu jatkuu kuluvan vuoden loppuun. Kokeilun aikana jäsenvaltiot ovat voineet tilapäisesti soveltaa eräille palvelualueille yleistä verokantaa alemmaa verotusta. Kokeilun päätyttyä komissiolla on tarkoitus ottaa käsittelyyn alennettujen arvonlisäverokantojen lista. Tässä yhteydessä Suomen tulee esittää ravintoloiden ja henkilöstöruokaloiden ruokatarjoilun ottamista alennettujen arvonlisävero-
kantojen listalle. Tarjoilutoiminnan ja henkilöstöruokalatoiminnan arvonlisäverokanta tulee alentaa samaksi kuin elintarvikkeiden arvonlisäverokanta eli 17 prosenttiin.

Laajempaa arvonlisäverokannan alentamista vaikeuttaa alkoholijuomaveron ja mahdollisesti myös tupakkaveron sekä autoveron aleneminen. Mikäli välillisen verotuksen alentamisvaraa myöhemmin syntyy, tulee se suunnata elintarvikkeiden EU:n keskitasoa korkeamman arvonlisäverokannan alentamiseen.

Yhteiskunnassa on laajasti hyväksytty tavoite keskimääräisen eläkkeelle siirtymisiän nostamisesta. Varhaista eläkkeelle siirtymistä on pyritty hillitsemään muun muassa vähentämällä mahdollisuuksia siirtyä varhaiseläkkeelle ja kehittämällä lakisääteistä eläketurvaa siihen suuntaan, että kannustetaan työssä jatkamista. Samaan aikaan ns. ostoeläkkeitä markkinoidaan mahdollisuudella saada veroetuuksia, jos siirtyy ennen aikaiselle eläkkeelle. Ristiriita ostoeläkkeiden vero-
kohtelun ja eläkkeelle siirtymisiän nostamispyrkimysten välillä pitää poistaa.

3. Työllisyys- ja työvoimapolitiikka

Viime vuoden puolella alkanut talouden taantuminen heijastuu myös työllisyyteen. Työttömyyden vähentyminen on pysähtynyt. Tammikuun 2002 tilastojen mukaan pitkäaikaistyöttömyys on vähentynyt vuoden takaiseen verrattuna kahdeksalla prosentilla, mutta sen sijaan nuorten työttömyys on lisääntynyt. Monilla aloilla joukkoirtisanomisilta ja lomautuksilta on vielä vältytty, mutta jos talous ei kasva, työllisyys tulee heikkenemään. Pysyvä työllisyyden paraneminen on edelleen kiinni talouskasvusta.

Taloudellisen tilanteen ollessa epävarma on työllisyyden hoitoon kiinnitettävä erityisesti huomiota. Lamavuosien opetus on, että liian korkealle pääsystä työttömyyttä on hyvin vaikea alentaa aiemmalle tasolle. Työllisyyden tukemiseksi on valtion vuoden 2003 budjetin kehyslinjausten yhteyteen valmisteltava työllisyyttä tukeva toimenpidepaketti (ks. erillinen muistio). Myös tulevan työmarkkinaratkaisun yhteyteen voisi luontevasti liittyä toimia, jotka tukisivat työllisyyden parantamista.

Samaan aikaan kun työttömiä työnhakijoita on runsaasti, tulee Suomessa tulevina vuosina olemaan joillakin aloilla ja alueilla pulaa osaavasta ja ammattitaitoisesta työvoimasta. Suomessa ollaan siirtymässä tilanteeseen, jossa työmarkkinoilta poistuu vuosittain enemmän ihmisiä kuin sinne tulee. Suomessa väestön ikärakenteen muutos on poikkeuksellisen voimakas. Tämä asettaa työvoimapolitiikalle uusia vaatimuksia.

Vaikka Suomen työmarkkinoille tulee lähivuosina lisää ulkomaalaisia työntekijöitä, niin työvoiman tarpeen tyydyttämiseksi kotimaiset ratkaisut ovat kuitenkin ensisijaisia. Työttömien, erityisesti pitkäaikaistyöttömien valmiuksia palata työelämään on parannettava ja työllisyysastetta on nostettava. Tulevaisuudessa edes 70 prosentin työllisyysaste ei riitä, vaan tavoitteena on oltava 75 prosentin työllisyysaste ja kokoaikatyötä tekevien osuuden kasvattaminen. Työelämää on kehitettävä niin, että ikääntyvät jaksavat työssään nykyistä pidempään.

3.1. Aktiivisen työvoimapolitiikan voimavarat

Aktiivisen työvoimapolitiikan voimavarat ovat Suomessa OECD-vertailun mukaan selvästi pienemmät kuin Ruotsissa ja Tanskassa. Työttömien aktivointiaste on Suomessa Euroopan alhaisimpia. Viime vuosina aktiivisen työvoimapolitiikan voimavaroja on vähennetty, vaikka työttömyyden rakenne on vaikeutunut. Tammikuussa 2002 koulutus- ja tukityöllistämistoimenpiteiden piirissä oli 72 400 henkilöä, mikä on 10 000 vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Siksi vaikeimmin työllistyviä, jotka tarvitsevat sekä koulutusta, työharjoittelua että tukityötä, ei ole pystytty auttamaan takaisin työelämään.

Aktiivisissa toimenpiteissä on aina korostettava työnhakijan osaamisen kehittämistä. Siksi myös aktiivitoimenpiteiden määrärahoista yhä merkittävämpi osa on suunnattava työttömien osaamisen kehittämiseen. Samalla on kuitenkin huomioitava työttömien koulutustaustasta, aiemmasta työurasta, iästä ja muista tekijöistä johtuvat yksilölliset erot aktiivitoimien tarpeissa.

Vuoden 2003 valtion talousarviossa työhallinnon koulutus- ja tukityöllistämisen määrärahoja on lisättävä 100 miljoonalla eurolla. Tällä määrärahan lisäyksellä aktiivitoimiin pääsisi ensi vuonna noin 10 000 työtöntä enemmän kuin tänä vuonna.

3.2. Pitkäaikaistyöttömyyden vähentäminen

Pitkäaikaistyöttömyys on edelleen vaikea ongelma. Suomessa oli joulukuun 2001 lopussa yli 80 000 yli vuoden työttömänä ollutta työnhakijaa. Pitkäaikaistyöttömyyden katkaisemiseksi tarvitaan pitkäkestoisia yksilöllisiä toimia ja toimenpitekokonaisuuksia sisältäen niin koulutusta kuin tukityötäkin.

Usein tarvitaan eri viranomaistahojen yhteistoimintaa yksilöllisten ratkaisujen löytämiseksi. Näitä aktiivisia toimia pitkäaikaistyöttömien avoimille markkinoille pysyvän työllistymisen tukemiseksi on jatkettava ja edelleen kehitettävä. Tämä edellyttää myös panostusta työhallinnon henkilökunnan koulutukseen.

Pitkäaikaistyöttömien eläke-edellytysten selvittämistyötä tulee jatkaa myös vuonna 2003 ja tähän toimintaan tulee varata riittävät määrärahat.

3.3. Maahanmuuttopolitiikka

Maahanmuuttajapolitiikassa voimavaroja tulee suunnata niin, että yhä useammalla on mahdollisuus sijoittua avoimille työmarkkinoille. Työllistymisen ensimmäinen edellytys on riittävä kielitaito ja ammatilliset valmiudet. Niin maahanmuuttajien kuin suomalaisen yhteiskunnankin etujen mukaista on, että maahanmuuttajan aiempaa osaamista ja ammattitaitoa hyödynnetään mahdollisimman paljon. Maahanmuuttajien kielikoulutukseen tarvitaankin lisää voimavaroja, sillä ollakseen tehokasta kielikoulutuksen on oltava eriytynyttä ja erilaisten ryhmien tarpeisiin suunniteltua.

Maahanmuuttajien työllistyminen on tärkeää myös siksi, että se on tehokkain tapa kotoutua yhteiskuntaan. Täten myös parhaiten estetään epätoivottujen ilmiöiden syntymistä työttömyyden vaivaamilla asuinalueilla. Tavoitteen toteutuminen vaatii maahanmuuttajille erikseen räätälöityjä työvoimapalveluja mukaan lukien tutkintojen täydentämismahdollisuus niin, että heidän jo saamansa koulutus hyödynnetään mahdollisimman hyvin.

3.4. Työhallinnon kehittäminen

Nykyiset työhallinnon voimavarat ovat riittämättömät, jotta ehkäisevä ja työllistävä palvelutoiminta voisi toimia tarkoitetulla tavalla. Työhallinnon henkilöstön osaimista on kehitettävä ja henkilöstömäärää lisättävä, jotta työvoimapalvelujen laatuvaatimukset pystytään toteuttamaan.

4. Koulutuspolitiikka

Vuodesta 2000 vuoteen 2015 työelämästä poistuu noin miljoona henkilöä. Se merkitsee noin puolta vuoden 2000 työllisistä. Jo tällä vuosikymmenellä työelämästä arvioidaan poistuvan 700 000 – 800 000 työntekijää. Työmarkkinoille tulevat ikäluokat pienenevät ja odotettavissa on pulaa osaavista, erityisesti toisen asteen tutkinnon suorittaneista henkilöistä.

Poistuma on suurinta julkisella sektorilla, jossa ikääntyneiden osuus on selvästi suurempi kuin yksityisellä sektorilla. Työvoiman kysynnän arvioidaan kasvavan erityisesti hoitotyön, palvelutyön ja liikenteen ammattiryhmissä sekä tuotannollisessa työssä, kuten rakennustyössä ja teollisessa työssä. Rakennustyössä peräti 70 prosenttia työvoimasta siirtyy työelämän ulkopuolelle vuosina 2000 – 2015.

4.1. Aikuisväestölle osaamisen nosto-ohjelma

Lähes 400 000 30–54-vuotiasta aikuista on vailla ammatillista tutkintoa. Tämä on merkittävä riski työllisyyden kannalta. Koulutuksen puute ennakoii epävakaata työuraa, mikä ilmiö on selvästi vahvistunut lamavuosien jälkeen. Ongelmat uhkaavat jäädä rakenteellisiksi ja pitkäaikaisiksi, ellei jo nuorten koulutuksessa tapahtuvaa keskeyttämistä saada vähenemään. Työttömyyden ennaltaehkäisyyn ja työllisyysasteen nostamiseksi on lisättävä investointeja aikuisväestön osaamiseen.

Aikuiskoulutus ei kohdennu tasa-arvoisesti, vaan osallistuminen kasautuu jo entuudestaan hyvin koulutetuille. Korkeasti koulutetut osallistuvat aikuiskoulutukseen kaksi kertaa aktiivisemmin kuin vähän koulutetut. Tasa-arvoinen aikuiskoulutuspolitiikka edellyttää myös selkeitä, kohdennettuja toimenpiteitä.

SAK tukee parlamentaarisen aikuiskoulutustyöryhmän esitystä aikuisväestön osaamisen nosto-ohjelman käynnistämiseksi. Ohjelmalla annettaisiin mahdollisuus ammatillisen tutkinnon hankkimiseen sitä vailla oleville aikuisille. Tämä tapahtuisi viiden vuoden kestäväällä toimenpideohjelmalla. Ohjelma tukisi myös yleissivistävien valmiuksien parantamista niiden osalta, joilla puutteelliset valmiudet ovat esteenä ammatillisen tutkinnon suorittamiselle. Osaamisen nosto-ohjelman tueksi tulee kehittää vuorotteluvapaaajärjestelmää, parantaa koulutusvaikutuksen ehtoja sekä kohdentaa voimavaroja aikuisväestön motivointitoimintaan.

SAK pitää osaamisen nosto-ohjelman käynnistämistä aikuiskoulutuksen tärkeimpänä hankkeena ja esittää siihen varattavaksi 60 miljoonaa euroa vuoden 2003 talousarviossa.

4.2. Nuorten ammatillinen koulutus

Monilla aloilla ammatillisen peruskoulutuksen vetovoima on heikko. Se luo vaikeuksia saada riittävästi opiskelijoita ammatilliseen koulutukseen. Ikäluokittain tarkasteltuna noin 60 prosenttia hakeutuu lukioon.

Ammatillisen koulutuksen vetovoimaa on voitava parantaa. Yksikköhintoja on korotettava niillä aloilla, joilla lähivuosina tullaan tarvitsemaan runsaasti uutta työvoimaa, ja joilla aloituspaikkoja jää nyt täyttämättä.

Suomalaisen yhteiskunnan vahvuus perustuu työhön, osaamiseen ja vakaaseen yhteiskuntakehitykseen. Tasavertaisten mahdollisuuksien takaaminen kaikille lapsille ja nuorille on yksi perusedellytys vakaan kehityksen jatkumiselle.

Nuorten syrjäytymisura alkaa usein opintojen keskeyttämisellä. Noin 10 prosenttia ikäluokasta ei aloita toisen asteen koulutusta heti peruskoulun jälkeen. Neljänneksellä ammatillisen koulutuksen aloittaneista on tutkinto edelleen suorittamatta 4 – 5 vuotta koulutuksen aloittamisen jälkeen.

Koko ikäluokalla on oltava mahdollisuus suorittaa vähintään toisen asteen ammatillinen tutkinto. Kaikki nuoret on saatava mukaan koulutuksen ja työllisyyden valtavirtaan. Tämä vaatii erityistoimia jo peruskoulussa, mutta myös toisen asteen koulutuksessa. Kaikilla lapsilla ja nuorilla on oltava oikeus saada riittävästi opetusta, opintojen ohjausta ja tarvittaessa tukiopetusta. Lisäksi ammatillisessa peruskoulutuksessa on kehitettävä vaihtoehtoisia ja yksilöllisiä koulutuksen muotoja, joilla voidaan vähentää koulutuksen keskeyttämistä.

Nuorten kiinnittyminen suomalaiseen yhteiskuntaan työn ja koulutuksen kautta on turvattava syrjäytymisen estävällä toimenpideohjelmalla.

4.3. Työttömien koulutusmahdollisuuksien kehittäminen

Työttömille on luotava lisää mahdollisuuksia ammattitaidon hankkimiseen, päivittämiseen ja uudistamiseen. Työmarkkinoiden muutosvauhdin kiihtyessä on kehitettävä työvoimakoulutusta tutkintoon johtavan ja valmentavan koulutuksen suuntaan. Työttömien hakeutumista omaehtoiseen koulutukseen on tuettava kaikin tavoin. On etsittävä niitä yksilöllisiä ohjauksen, neuvonnan ja motivoinnin keinoja, joilla ikääntyviä työttömiä voidaan innostaa hakeutumaan koulutukseen. Lisäksi taloudelliset esteet omaehtoiseen koulutukseen hakeutumisen tieltä on poistettava. Koulutuksesta aiheutuvat kustannukset eivät saa olla este koulutukseen hakeutumiselle.

4.4. Ammatilliseen lisäkoulutukseen uusi valtionosuusjärjestelmä

Lisäkoulutuksen valtionosuusjärjestelmä on osoittautunut sekä epävakaaksi että monimutkaiseksi. Ammatillisen aikuiskoulutuksen järjestäjien pitkäjänteinen toiminta on kärsinyt ja suuret leikkaukset opiskelijatyövuosissa ovat johtaneet myös toimintojen alasajoon sekä osaavan opettajatyövoiman menetyksiin. Valtion talousarvion valmistelun yhteydessä tulee valmistella uusi valtionosuusjärjestelmä, joka perustuu kokonaan laskennalliseen valtion-osuuteen. Valtaosa voimavaroista tulee ohjata lisäkoulutuksen pääjärjestäjille. Vakiintuneesti lisäkoulutusta järjestä-

neille vapaan sivistystyön oppilaitoksille tulee jatkossakin turvata mahdollisuus lisäkoulutuksen valtiosuuksiin.

4.5. Tutkintotoimikuntien työn turvaaminen

Aikuisten näyttötutkintojärjestelmä on laajentunut voimakkaasti viime vuosina. Vuonna 2001 arvioidaan tutkintoihin osallistuneen jo yli 40 000 henkilöä. Kolmi-kantaisesti asetetut tutkintotoimikunnat vastaavat tutkintojen järjestämisestä ja valvonnasta. Tutkintotoimikunnissa toimii yhteensä noin 1 200 työnantajien, työn-tekijöiden ja opettajien edustajaa.

Osa tutkintotoimikuntien jäsenistä voi osallistua kokouksiin työajalla, mutta useat joutuvat käyttämään toimikuntatyöhön omaa vapaa-aikaa. Näyttötutkintojärjes-telmän toimivuus on voitava jatkossakin taata. Tutkintotoimikuntien jäsenten ko-kouksiin osallistumisesta aiheutuvat ansiomenetykskorvaukset tulee varata valtion talousarvioon ja opetusviranomaisten on tarjottava jatkossa riittävästi tukipalveluja tutkintotoimikunnille. Ansionmenetyksen korvauksiin tulee vuoden 2003 talousar-vioon varata 0,8 miljoonaa euroa.

4.6. Ammattikorkeakoulut

Ammattikorkeakoulujen jatkotutkintojen kokeilu on käynnistynyt ja kokeilun laaje-neminen vie vähitellen myös perustutkintojen kehittämiseen tarkoitettuja resurs-seja. Perustutkintojen vahvistamista on edelleen jatkettava, eikä jatkotutkintoko-keilu saisi viedä siitä voimavaroja.

Ammattikorkeakoululainsäädännön uudistaminen on vireillä ja siinä yhteydessä tulevat uudistettavaksi myös rahoitusta koskevat säännökset. Rahoitusta koskevi-en säännösten uudistaminen ei saa heikentää ammattikorkeakoulujen oma-leimaista, yliopistoista poikkeavaa tehtävää eikä ohjata niitä sivuun perustehtä-västä, laadukkaan opetuksen ja ohjauksen tuottamasta ammattitaidosta.

5. Työelämäkysymykset

5.1. Työsuojelupiirien resurssit ja työterveyshuollon toteutuminen

Työsuojelupiirien resurssit ovat vähentyneet huomattavasti viimeisen vuosikym-menen aikana. Henkilöstön määrä oli 460 vuonna 1994 ja vajaa 430 vuoden 2000 marraskuussa.

Työsuojelupiirien tehtävät ovat lisääntyneet viimeisen vuosikymmenen aikana ja työpaikkakoon pieneneminen on vaikuttanut valvontakohteiden määrään. Työ-elämän jatkuva muutos on tuonut uusia turvallisuus- ja terveysriskejä ja ongelmia, kuten väkivallan ja työkuormituksen lisääntyminen, useamman työnantajan työ-paikat sekä epätyypillisissä työsuhteissa työskentelevien erityisongelmat.

Työsuojelupiireille on tullut perinteisten valvontatehtävien lisäksi uusia tehtäviä, kuten työuupumus, tietosuojaja, tupakkalaki jne. Valvontatehtävästä suoriutumisek-si tarvitaan uudenlaista erityisosaamista (esimerkiksi lääketiede, työpsykologia, työhygienia). Valvontatoiminnan tehostamiseksi, uusista valvontatehtävistä suo-riutumiseksi sekä uusien kokeilutoimintojen kehittämiseksi (esimerkiksi lääkäritar-kastajat) työsuojelupiirien resurssija on lisättävä yhteensä noin 30 henkilötyövuoo-

della. Edellä todetun lisäksi on toteutettava työsuojelupiirien resurssityöryhmän ehdotukset vuosille 2003 – 2006, jotka koskevat muun muassa henkilöstön eläköitymisen yhteydessä tapahtuvia rekrytointeja.

Työsuojelupiirien on valvottava tehokkaammin myös työterveyshuollon toteutusta, millä on oleellinen vaikutus työntekijöiden työssäjaksamiseen. Maan hallitus hyväksyi 13.11.2001 sosiaalipakettiin liittyvän kannanoton, jossa on työssäjaksamiseen liittyviä toimia (mm. työterveyshuoltolain edellyttämän koulutuksen resurssit sekä työsuojeluviranomaisten voimavarat liittyen työelämän neuvontaan ja työvoiman ikääntymisen kysymyksiin). Tämä on huomioitava myös vuoden 2003 talousarviossa.

Uusi työterveyshuoltolaki, joka tuli voimaan vuoden 2002 alusta, on tuonut työntantajille uusia velvollisuuksia, jotka kohdistuvat entistä enemmän ennaltaehkäisevään toimintaan. Työterveyshuollon toteutumiseksi ja palvelujen saatavuuden turvaamiseksi kunnallisten terveyskeskusten resursseja on vahvistettava. Lääninhallitusten valmiuksia ja resursseja on vahvistettava, jotta ne voivat selviytyä työterveyshuollon henkilökunnan ammatillista pätevyyttä ja lääketieteellistä toimintaa koskevasta valvonnasta.

Työterveyshuollon omia toimintamalleja ja monitieteellistä toimintatapaa sekä työsuojelun yhteistoimintaa niin työpaikkatasolla kuin viranomaisten kanssa on kehitettävä. Työterveyshuollon palvelujärjestelmien sisällössä on otettava huomioon työelämän muutokset. Palvelujärjestelmien kehittämiseksi ja uusille kokeiluille on varattava riittävät määrärahat.

5.2. Ulkomaalaisten työntekijöiden työehtojen turvaaminen

EU:n laajentumisen myötä työvoiman liikkuvuus lisääntyy. Ulkomaalaisten työntekijöiden palkkojen ja muiden työehtojen vähimmäistason turvaamiseksi Suomessa tarvitaan työsuojeluviranomaisten resurssien ja toimivaltuuksien lisäämistä ja valvonnan tehostamista. Tämä edellyttää myös erityiskoulutettuja ja riittävillä toimintaedellytyksillä varustettuja voimavaroja työsuojelupiireille. Valvonnan tehostamista ja organisoimista sekä resursseja käsittelee työministeriön ulkomaisen työvoiman työsuhteen ehtojen valvontaa selvittävä työryhmä, jonka toimiaika päättyy kuluvan vuoden lopussa.

Tallinnaan tulee perustaa työvoiman liikkuvuusasioista vastaava asiantuntijan tehtävä.

5.3. Työelämäohjelmat

Työelämäohjelmien kautta on kehitetty työyhteisöihin ratkaisuja, joilla on yhteistoiminnassa voitu parantaa samanaikaisesti sekä työelämän laatua että tuloksellisuutta. Kansallisen työelämän kehittämisohjelman, Kansallisen tuottavuusohjelman ja Työssä jaksamisen tutkimus- ja toimenpideohjelmien rahoitus on turvattava hallitusohjelman mukaisesti vuonna 2003.

5.4. Tasa-arvokysymykset

Suomen hallitus on sitoutunut noudattamaan YK:n naisten aseman edistämiseksi laadittua Pekingin toimintaohjelmaa vuodelta 1995. Ohjelma velvoittaa maiden hallituksia lukuisiin sukupuolten tasa-arvoa edistäviin toimiin, jotka edellyttävät

aineellisia ja henkilöresursseja. Useimmissa asioissa on vasta päästy alkuun. Yksi niistä on hallitusohjelman tasa-arvotavoitteissa mainittu läpäisyperiaatteen toteuttaminen valtionhallinnossa. Läpäisy- eli valtavirtaistamisperiaatteen toteuttamiseen ja lakiesitysten sukupuolivaikutusten arviointiin tulee varata riittävät resurssit. Myös Suomen työllisyyspolitiikan toimintasuunnitelman tasa-arvopilarin edellyttämien hankkeiden toteuttamiseen on osoitettava tarvittavat resurssit. Erityisesti tulee tukea segregaaation lieventämistä edistäviä toimia. EU on kiinnittänyt huomiota Suomen työmarkkinoiden poikkeuksellisen vahvaan sukupuolen mukaiseen kahtiajakautumiseen ja edellyttänyt toimia asian korjaamiseksi.

Vuonna 2001 toteutettiin sosiaali- ja terveysministeriössä tasa-arvoasioiden uudelleen organisointi. Tasa-arvoyksikön ja tasa-arvovaltuutetun toimiston henkilöresurssit eivät kuitenkaan ole riittävät tehtäviin nähden. Lisäksi on odotettavissa, että tasa-arvolain uudistuksen myötä tehtävät edelleen lisääntyvät. Jo nykyisin on tilanne, että lausunnon saaminen mahdollisesta syrjintäepäilystä saattaa kestää niin kauan, että yksilön oikeusturva vaarantuu. Valtion hallinnon tasa-arvohenkilöstön määrä tulee saattaa riittävälle tasolle.

Valtion tulee työnantajana osoittaa varat henkilöstömenoihin samapalkkatavoitteen toteuttamiseksi. Analyyttistä työn vaativuuden arviointia tulee jatkaa niin, että työn vaativuuden mukaiset palkkajärjestelmät ovat käytössä vähitellen kaikissa hallintokunnissa ja niiden avulla voidaan toteuttaa lain edellyttämä periaate sama palkka samasta ja samanarvoisesta työstä.

6. Julkiset palvelut ja hyvinvointiyhteiskunnasta huolehtiminen

Valtion ja kuntien mahdollisuudesta turvata julkiset palvelut koko väestölle ja elinkeinoelämälle on huolehdittava. Hyvinvointipalvelut ovat tärkeä tekijä muun muassa syrjäytymisen ehkäisemisessä. Sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuuksia on nostettava eduskuntaryhmien kesällä 2001 tekemän sopimuksen mukaisesti. Jos uusia tuloveronkevennyksiä toteutetaan, on niiden aiheuttamat verotulomenetykset korvattava kunnille hallitusohjelmassa sovitulla tavalla.

SAK pitää hyvänä sitä, että valtiovalta on alkanut kiinnittää huomiota kansalaisten hyvinvointipalvelujen turvaamiseen mm. kansallisen terveysprojektin muodossa. Perusteen tälle antaa erityisesti väestön ikärakenteen vanhenemisen aiheuttama palvelujen kysynnän kasvu ja alan jo näköpiirissä oleva työvoimapula. Kansallisen terveysprojektin toteuttaminen edellyttää, että sosiaali- ja terveyspalveluja kehitetään kokonaisuutena ja valtion rahoitusosuutta terveys- ja sosiaalihuollossa lisätään.

Harkinnanvaraisten rahoitusavustusten määrää on korotettava. Samoin on myös työllisyysyistä tärkeätä säilyttää sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opetustoimen investointien perustamiskustannuksiin maksettavat valtionavut.

Lasten päivähoitoa järjestettäessä on huomioitava epätyypillistä työtä tekevien vanhempien työajat. Lisäksi päivähoitomaksujen määräytymisessä pitäisi ottaa huomioon, että työvuoroista saadaan tieto usein hyvin nopealla aikataululla. Koululaisten iltapäivähoito on järjestettävä sitä tarvitseville.

7. Sosiaaliturva

Syksyn 2001 sosiaalipakettiin liittyviä lainmuutoksia valmistellaan siten, että eläke- ja työttömyysturvaan tulee muutoksia ensi vuoden alusta. Pääosa työttömyysturvaan sovitusta parannuksista toteutuu vuoden 2003 alusta. Muutokset tulee tehdä sosiaalipaketissa sovitun mukaisesti siten, että kustannusten jako eri rahoittajien kesken säilytetään.

Työmarkkinatukeen ja peruspäivärahaan tehdään lakisääteinen indeksikorotus vuodenvaihteessa. Korotus heijastuu myös ansioturvaan. Mahdolliset tasokorotukset työmarkkinatukeen ja peruspäivärahaan on tehtävä siten, että lakisääteinen kytkentä ansioturvaan säilytetään.

Lamavuosina toteutettu työttömyys-, tapaturma- ja sairauspäivärahoja leikkaava vähennys on poistettava. Vuonna 2002 vähennys on 4,8 prosenttia.

On selvitettävä niiden työntekijöiden määrä, jolla sovitellun päivärahan enimmäisaika on täyttymässä vuonna 2003. Väliinpuotoamisten estämiseksi on työministeriössä ja sosiaali- ja terveysministeriössä on valmisteltava toimenpiteitä em. työntekijöiden toimeentulon turvaamiseksi. Työnantajien tulee tarjota nykyistä enemmän mahdollisuuksia kokoaikatyöhön.

Perhevapaita on parannettava perhevapaita käsitelleen tupotyöryhmän esityksen mukaisesti. Esityksen mukaan isyysrahakauden pidentämisen lisäksi jatkossa annetaan mm. mahdollisuus osa-aikaiseen vanhempainlomaan niin, että lapsen molemmat vanhemmat voivat olla osa-aikaisesti töissä ja osa-aikaisesti vanhempainlomalla. Perhevapaiden kehittämistä tulee jatkaa yhteistyössä hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen kesken.

8. Elinkeinpolitiikka

8.1. Yleiset lähtökohdat

Talouspolitiikan ohella elinkeinopolitiikka on ratkaisevassa asemassa hyvinvoinnin ja myönteisen työllisyyskehityksen edellytysten turvaamisessa. Avaintekijä suomalaisen yhteiskunnan kestävään menestykseen on osaaminen ja eri toimijoiden keskinäinen kumppanuus ja hyvä yhteistyö. Aktiivisella elinkeinopolitiikalla on tähdittävä uusien työpaikkojen luomiseen koko kansantaloudessa ja erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen pahimmilla työttömyysalueilla.

Valtionyhtiöillä ja valtion osakkuusyhtiöillä tulee olla vastakin huomattava merkitys maan talouselämässä. Valtion tulee toimia aktiivisena ja vastuullisena omistajana myös pörssi-yhtiöissä. Omistajaohjausta tulee kuitenkin parantaa ja keskittää. Tuottotavoitteet on mitoitettava huomioiden valtionyhtiöiden veloitteet työllisyyden ylläpitämisessä.

8.2. Valtiolla keskeinen rooli elinkeinopolitiikassa

Finnvera, Tekes, Sitra, Finpro ja Suomen Teollisuussijoitus sekä Suomen Vientiluotto ovat tärkeitä elinkeinopolitiikan välineitä, joilla valtiovalta edistää erityisrahoitusta, tutkimus- ja tuotekehitystä, vientiä, uusteollistamista sekä riski- ja pää-

omasijoitustoimintaa. Näiden yhtiöiden ja yhteisöjen toimintaedellytyksiä ja pääomia on laajennettava vastaamaan talouden kasvumahdollisuuksia. Niiden keskinäistä yhteistyötä ja toimintojen koordinoitua on edelleen tehostettava sekä valtakunnallisesti että alueilla. Työvoima- ja elinkeinokeskusten roolia alueellisina elinkeinojen edistäjinä on vahvistettava. Työmarkkinaosapuolten osallistuminen alueellisten kehitysohjelmien laadintaan maakuntien liitoissa ja TE- keskuksissa on varmistettava aluekehityslaissa.

Teollisuussijoitus Oy:n pääomaa on korotettava hallitusohjelman mukaisesti. Yhtiön kykyä myös suoriin tuotannollisiin sijoituksiin on edelleen vahvistettava.

Omistajapolitiikan ohjausta on keskitettävä hyödyntämällä erityisesti kauppa- ja teollisuusministeriössä jo olevaa asiantuntemusta. Omistajaohjauksen keskittämistä ja ohjausperiaatteita on valmisteltava niin, että tarvittavat uudelleenjärjestelyt voidaan tehdä viimeistään seuraavan hallitusohjelman hyväksymisen yhteydessä.

8.3. Julkinen tutkimus- ja tuotekehitysrahoitus jälleen nousuun

Suomen talouskasvu ei olisi ollut mahdollista viime vuosina ilman rohkeaa panostusta tutkimukseen ja tuotekehitykseen. Tuotannontekijöistä teknologia vaikuttaa eniten talouskasvuun. Suomi sijoittaa OECD- maista Ruotsin jälkeen toiseksi eniten tutkimus- ja tuotekehittelyyn. Osuus oli vuoden 2001 ennakkotietojen mukaan noin 3,6 prosenttia kansantulosta, josta valtaosa eli 73 prosenttia tuli yrityksiltä. Yhteensä tutkimus- ja kehittämistoimintaan käytettiin viime vuonna lähes 5 mrd. euroa. Tekesin rahoitus on ollut vuodesta 1999 hieman alle 400 miljoonaa euroa, Suomen Akatemian rahoitus on noin 120 miljoonaa euroa ja VTT:n saama tuki valtion budjetissa vajaa 200 miljoonaa euroa. Samalla on kiinnitettävä huomiota tutkimus- ja kehitystoiminnan tuloksellisuuteen ja laatuun.

Ylihuomisen hyvinvointi ja kilpailukyky ratkaistaan tänään. Julkisen tutkimus- ja teknologiarahoituksen pysyminen ennallaan ei siksi riitä. Hyviä hankkeita jää jo nyt rahoittamatta. Vuoden 2003 talousarvioesityksessä julkinen T&K- rahoitus on käännettävä jälleen nousuun lisäämällä Tekesin määrärahoja 400 miljoonaan euroon.

8.4. Ilmastopöytäkirjan toteuttaminen

Voimaan astuva Kioto-ilmastopöytäkirja ja kansallinen ilmastostrategia edellyttävät, että Suomi vähentää hiilidioksidin ja muut kasvihuonepäästönsä vuoden 1990 tasolle. Parhaiten tähän päästään energiaa säästämällä, lisäämällä uusiutuvien energialähteiden ja ydinvoiman käyttöä sekä luopumalla kivihiiilestä.

Korkean teknologian maana Suomi voi paitsi ratkoa omia ympäristö- ja energiaongelmiaan myös auttaa muita maita parhaiden käytäntöjen omaksumisessa. KTM:n pääluokkaan on osoitettava riittävät määrärahat säästöä ja uusiutuvien energialähteiden käyttöä lisäävän energiateknologian kehittämiseen hyväksytyjen kansallisten ohjelmien ja valtioneuvoston 17.1.2002 TVO:n hakemuksen käsittelyn yhteydessä hyväksytyyn lausuman mukaisesti. Perusvoima omassa sähkötuotannossa on kuitenkin tehtävä ilman valtiontukia.

Ilmastostrategia on päivitettävä sen jälkeen, kun eduskunta on tehnyt viidennen ydinvoimalan rakentamista koskevan päätöksen. Osana energiatuotannon monipuolista kokonaisratkaisua jo vuoden 2003 talousarviossa ja seuraavien vuosien kehityksissä on osoitettava riittävät varat bioenergian ja mm. metsähakkeen käytön lisäämiseksi kansallisen metsäohjelman mukaisesti (tavoitteena on viisi miljoonaa kuutiometriä vuonna 2010). Kivihiiilestä on luovuttava taloudellisesti järkevällä tavalla eli rasittamatta valtion budjettia.

8.5. Alueelliset elinkeinotuet

Eryityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen yritysten investointi- ja kehittämishankkeiden myöntämisvaltuuksia on lisättävä 5 miljoonaan euroon, jotta toteuttamiskelpoiset hankkeet voidaan rahoittaa. Alueellista kuljetustukea on jatkettava vähintään neljän miljoonan euron määrärahalta. Aluekeskusohjelmien toteuttamiseen on osoitettava riittävät määrärahat sisäasianministeriön pääluokkaan.

9. Aluekehitys, kuntaliitokset ja seutukuntayhteistyö

Kansalaisten tarvitsemien palvelujen turvaaminen on asetettava hallinnollisten rajojen edelle. Seutukuntien yhteistyön tiivistämistä on edelleen tuettava ja rahoitusta kuntaliitosten vauhdittamiseen on lisättävä, jotta neuvottelujen kohteena olevat varsin merkittävät liitoshankkeet (mm. Saimaan kaupunki) voivat toteutua. Näin voidaan huolehtia palveluiden tasosta ja riittävydestä myös niissä kunnissa, joissa asukasluku on laskeva.

Tehostamalla aluepoliittisia toimia ja kannustamalla alueita omaehtoisin kehityshankkeisiin (mm. Kainuu) on turvattava nykyistä tasapainoisempi aluerakenne. EU:n keinovalikoiman lisäksi käyttöön on otettava myös kotimaisia erityistoimia. Lisää monipuolisuutta voidaan saada kokeilutoiminnalla. SAK kannattaa kokeilutoimintaa määräaikaisten erillislakien pohjalta. On alettava varautua EU:n seuraavaan budjettikauteen vuoden 2006 jälkeen ja unionin itälaajentumisen mahdollisesti aiheuttamiin muutoksiin unionin rakenne- ja koheesiorahastojen toiminnassa.

Uusi tietotekniikka mahdollistaa aikaisempaa paremmin toimintojen sijoittamisen myös pääkaupunkiseudun ulkopuolelle. Tämä mahdollisuus on asetettava aina

etusijalle kun valtio tai muut julkisyhteisöt päättävät uusien toimintojensa sijoittamisesta. Yksityisellä puolella puhelinpalvelu- ja neuvontakeskukset ovat tästä yhtenä esimerkkinä.

10. Liikenneväylät kuntoon

Perustienpidon määrärahoja ja myös haja-asutusalueille tärkeitä yksityisteiden valtionapuja on lisättävä vuoden 2002 tasosta. Eduskuntaryhmien alkukesästä 2001 tekemän sopimuksen mukaiset liikennehankkeet (E 18-tien rakennustyöt välillä Muurla- Lohjanharju, Kerava-Lahti oikorata) on sisällytettävä talousarvioesitykseen ja kehyksiin. Suomessa on harkittava Ruotsin tapaan pitkän aikavälin maantie- ja rautatieinfrastruktuuriohjelman laatimista.

Vuosaaren sataman vaatimiin liikenneinvestointeihin on varauduttava, sillä hanke etenee vihdoin ja sillä on myös valtakunnallista merkitystä. Samoin ratayhteys Helsinki-Vantaan lentoasemalle on hanke, jonka toteuttamiseen on päästävä jo lähivuosina.

Neuvottelut Saimaan kanavan vuokra-ajan jatkamisesta on käynnistettävä Venäjän kanssa Itä-Suomen vesiliikenteen turvaamiseksi.

Kaikille pääradoille on asennettava automaattiset kulunvalvontalaitteet nopeampien junayhteyksien saamiseksi eri kaupunkien välille. Vartioimattomien rautatien tasoristeysten poistamista on nopeutettava ja tähän varattua investointimäärähaa on korotettava.

Merenkulun jatkuvuus Suomen lipun alla on taattava toteuttamalla EU:n sallimat ja Ruotsin tasoa vastaavat tukitoimet sekä matkustaja- että lastialuksille. Matkustaja-alusten tukipakettiin on varattava lain mukaiset määrärahat ja varmistettava, että varustamot voisivat siirtyä tonniveron piiriin, mikä varmistaisi niiden pysymisen Suomen lipun alla.

Liikenne- ja viestintäministeriön on varmistettava, että ajanmukaiset laajakaistaiset tiedonsiirtoverkot ulottuvat kaikkiin asutuskeskuksiin. Tämä on olennaista kansalaisten ja yritysten tasa-arvon sekä aluepolitiikan kannalta. Koulut, muut oppilaitokset, kirjastot ja virastot on yhdistettävä toisiinsa laajakaistaverkolla koko maassa, jolloin sama mahdollisuus avautuu myös yrityksille ja yksityishenkilöille. Nopean tiedonsiirron tuoma ”etäisyyden kuolema” sähköiseen kaupankäyntiin yhdistyneenä on suuri mahdollisuus Suomen kaltaiselle syrjäiselle maalle ja sen maaseudulle.

11. Asuntorakentaminen ja -rahoitus

Asuntopula jatkuu sekä pääkaupunkiseudulla että muissa suurissa taajamissa. Suhdanteiden heikkeneminen ei ole muuttanut tätä tosiasiaa. Kasvuseuduilla on suuri puute erityisesti kohtuuhintaisista vuokra-asunnoista, mutta myös asumisoikeus- ja omistusasunnoista. Näillä paikkakunnilla asunnon hankkimisen vaikeus jarruttaa työvoiman saantia ja heikentää siten myös tulevan talouskasvun edellytyksiä.

Hallitukselta odotetaan päätöksiä, jotka ovat sekä suhdanne-, työllisyys- että asuntopoliittisesti perusteltuja ja tarpeellisia. Kohtuuhintaisista asunnoista on kova puute, rakennusalan työvoima- ja muista resursseista sitä vastoin ei. Rakennushankkeita pystytään toteuttamaan myös kohtuullisilla kustannuksilla.

Nyt on oikea aika varmistaa yhteiskunnan tukeman asuntotuotannon eli aravarakentamisen vakaan ja riittävän korkean tason toteutuminen. Tähän tarvitaan muun muassa aravalainajärjestelmän kiireellistä uudistamista niin, että uudet ehdot vastaavat nykyisiä, muuttuneita matalan inflaation ja korkotason olosuhteita.

Aravalainajärjestelmän lainaehdot tulee muuttaa sellaisiksi, että aravavuokrien kehitys pysyy kohtuullisena asukkaiden tulokehitykseen nähden, ja että myös asuntojen korjaamiseen voidaan riittävästi varautua. Kun rahoitusehtojen muuttaminen vaikuttaa erityisesti pidemmällä aikavälillä, tulee asuntojen korjausrakentamiseen ja kunnostamiseen mm. työllisyysyistä kohdentaa nopeasti myös valtion rahoitusta. Korjaus- ja kunnostusmäärärahojen käytöstä on saatu varsin myönteistä kokemusta.

Kohtuullisten asumiskustannusten ohella aravalainajärjestelmän uudistamisen tulee tukea tuotannon aloittamista. Tavoitteeksi asetetun asuntotuotannon toteuttaminen edellyttää, että asuntosektorin kaikki toimijat ja osapuolet, rakennuttajat mukaan lukien, ovat valmiita yhteistyöhön, tarvittavaan vastaantuloon ja sitoutumiseen.

12. Harmaa talous ja talousrikollisuus

Harmaa talous supistaa verokertymää, rapauttaa hyvinvointipalvelujen ja sosiaaliturvan rahoituspohjaa, vääristää elinkeinoelämän kilpailua ja murentaa yhteiskuntamoraalia. Asiantuntija-arvion mukaan harmaa talous on viimeisten talouskasvun vuosien aikana laajentunut, ja sen koko lähentelee viittä miljardia euroa. Taloustoiminnan kansainvälistymisen, kansainvälisen sijoitustoiminnan ja elektronisen kaupankäynnin tarjoamien mahdollisuuksien myötä harmaa talous ja talousrikollisuus voivat lähivuosina vielä olennaisesti kasvaa. Vuoden 2000 lopussa poliisin tutkinnassa auki olevien juttujen määrä oli jo 1 768, ja näistä laskennallinen saatava oli lähes miljardi euroa. Resurssipulan vuoksi näistä vain hyvin pieni osa voidaan tutkia asian vaatimalla tavalla.

Valtioneuvoston viime kesänä hyväksymä talousrikollisuuden ja harmaan talouden vastainen toimintaohjelma vuosille 2002 – 2005 antaa lähtökohdan harmaan talouden ja talousrikollisuuden vastaiselle toiminnalle. Toimenpiteiden vaatiman suunnitelmallisuuden ja pitkäjänteisyyden vuoksi tavoitteeksi tulee kuitenkin

asettaa valvonta- ja torjuntatyön vakiinnuttaminen ohjelmallisesta toiminnasta pysyväksi toiminnaksi. Tässä tarkoituksessa valtion talousarvioon tulee sisällyttää torjuntaohjelman mukaisten henkilöstö- ja muiden resurssien lisäyksenä neljä miljoonaa euroa. Jo saatujen kokemusten perusteella voidaan osoittaa, että harmaan talouden vastainen toiminta tuo kustannuksiinsa nähden moninkertaisen tuoton.

Monet ongelmat ja epäkohdat ovat suoraa seurausta eräiden sijoituspalveluja tarjoavien maiden tiukasta pankkisalaisuudesta ja siihen liittyvästä mahdollisuudesta häivyttää omistukset ja laittomalla tavalla hankitut varat veroparatiisivaltioiden tarjoamien peiteyhtiöiden ja järjestelyjen suojaan. Tältä osin lainsäädäntöä olisi tarkistettava siten, että Suomessa toimiville välittäjille säädettäisiin toimintansa laajuutta ja sisältöä koskeva tiedonantovelvollisuus, ja että viranomaiset voisivat suorittaa epäiltyjen tahojen tilien ristiin ajoa, kuten esimerkiksi Ruotsissa on hyvin tuloksin tehty.

Vaikka suurimmat veromenetykset syntyvät kansainvälisessä ja kansainväliseksi naamioidussa sijoitustoiminnassa, harmaan talouden piiriin kuuluvat myös työriskokset ja harmaa talous työmarkkinoilla. Kyse ei ole pelkästään pimeistä palkoista, verojen ja sosiaaliturvamaksujen maksamatta jättämisestä, vaan tätäkin laajemmasta ongelmasta, jossa rikotaan tai laiminlyödään laillisia työehtoja. Työvoiman liikkuvuuden lisääntyminen itälaajentumisen yhteydessä korostaa entisestään tarvetta turvata ulkomaalaisten työntekijöiden palkkojen ja muiden työehtojen vähimmäistaso myös käytännössä. Tämän varmistamiseksi työsuojeluviranomaisten ja luottamushenkilöiden valvontavaltuuksia on täsmennettävä ja voimavaroja lisättävä.

Arvonlisäverotukseen liittyvät väärinkäytökset ovat tyypillisiä esimerkiksi rakennusalan kaltaisissa urakkaketjuissa sekä aloilla, joilla aliurakointi on vallitsevaa (esimerkiksi siivous- ja kiinteistönhoito). Väärinkäytösten torjumiseksi ja veron perinnän tehostamiseksi tulee ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin ns. käännetyn veronmaksuvelvollisuuden käyttöönottamiseksi rakennus- ja muilla vastaavilla aloilla. Järjestelmää on jo useita vuosia sovellettu ongelmitta mm. Hollannissa, Belgiassa ja Itävallassa.

13. Kehitysyhteistyö ja kansalaisjärjestöt

Suomi on asettanut tavoitteeksi, että kehitysyhteistyömäärärahojen osuus nostetaan 0,7 prosenttiin BKT:stä. Määrärahojen nostamisen ohella on huomiota kiinnitettävä kehitysyhteistyötoimien laatuun.

Kansalaisjärjestöjen lähialuemäärärahoja on lisättävä olennaisesti. Kansainvälistä toimintaa ja Eurooppa-tiedotusta harjoittaville järjestöille on taattava asianmukaiset toimintaedellytykset.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
Hakaniemenranta 1, PL 157, FIN-00531 Helsinki, puh (09) 77211, fax (09) 7721 447, internet: <http://www.sak.fi>

Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf
Hagnäskajen 1, PB 157, FIN-00531 Helsingfors, tel (09) 77211, fax (09) 7721 447, internet: <http://www.sak.fi>

The Central Organisation of Finnish Trade Unions SAK
Hakaniemenranta 1, P.O. Box157, FIN-00531 Helsinki, phone +358 9 77211, fax +358 9 7721 447, internet: <http://www.sak.fi>